

გზას და ბოლომდე სიფრთხილით მიჰყვება მას. ამდენად, ლაშა იმედაშვილი ახერხებს, რომ მკითხველი კიდევ ერთხელ დააბრუნოს ილიას პიროვნებასთან, მის ტექსტებთან და დააფიქროს მისი აღსასრულის სხვადასხვა, დასაშვებ თუ უჩვეულო ვერსიებზე.

დამოწმებანი:

აზიანიძე 2009: აზიანიძე ზ. *ჩვენი მწერლობა*. N3. 6 თებერვალი. 2009.

იმედაშვილი 2017: იმედაშვილი ლ. *სამი მკვლელობა ძველ თბილისში*. თბილისი: გამომცემლობა „გუმბათი“, 2017.

იმედაშვილი 2017: იმედაშვილი ლ. *მწერლობა -ალბათობა და ვერსიები*. ჩვენი მწერლობა, N 8, 13 აპრილი. 2007.

შარაძე 1990: შარაძე გ. *ილია ჭავჭავაძე. 1837-1907. ცხოვრება, მოღვაწეობა, შემოქმედება 2 წიგნად*. წიგნი მეორე. თბილისი: გამომცემლობა „ხელოვნება“, 1990.

შსს არქივი, (I) ფ 6: საქართველოს შსს არქივი, (I) ფ 6, ს. N41890. ტ. 7, ფურც 62-63.

შსს არქივი, (II) N 8: საქართველოს შსს არქივი, (II) N 8, აღწ. 25 ს. 4, ფურც 115-118.

ჯალიაშვილი 2016: ჯალიაშვილი მ. „ლიტერატურა და ისტორია“. გაზ. „ლიტერატურული გაზეთი“, N 182, 9-22 დეკემბერი. 2016

ჯოხაძე 2009: ჯოხაძე მ. *ჩვენი მწერლობა*, N3, 6 თებერვალი. 2009.

Lili Metreveli

Tatia Oboladze

Georgia, Tbilisi

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

Traumatic Memory in Postcolonial Georgian Art Space

In 90s of 20th century Georgian public consciousness faced the significant challenge. On one hand, it was necessary to properly re-think and evaluate the soviet experience, redefine the national identity and on the other – restoration of the artificially broken relations with the western cultural context and integration of Georgian art into the European space.

Within the scopes of our report we shall discuss Karlo Kacharava’s many-sided heritage and attempt to demonstrate, on the basis of interdisci-

plinary and comparative analysis, the position of Georgian avant-gardist, as an artist and thinker with post-colonial experience – Karlo Kacharava's vision of Georgian art processes in 80-90s and their relations to the western cultural context.

Key words: Traumatic Memory Art.

ლილი მეტრეველი

თათია ოზოლაძე

საქართველო, თბილისი

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

ტრავმული მეხსიერება პოსტკოლონიურ ქართულ სახელოვნებო სივრცეში

მე-20 საუკუნის 90-იან წლებში ქართული საზოგადოებრივი ცნობიერება მნიშვნელოვანი გამოწვევის წინაშე აღმოჩნდა. ერთი მხრივ, აუცილებელი გახდა საბჭოთა გამოცდილების მართებული გააზრება და შეფასება, ნაციონალური იდენტობის ხელახალი განსაზღვრა, მეორე მხრივ, კი დასავლურ კულტურულ კონტექსტთან ხელოვნურად შეწყვეტილი კავშირის აღდგენა და ევროპულ სივრცეში ქართული ხელოვნების ინტეგრაცია.

მე-20 საუკუნის 10-იანი წლების მსგავსად, 80-90-იან წლებშიც სწორედ ქართული ახალგაზრდობა აღმოჩნდა საზოგადოების ის პროგრესულად მოაზროვნე ნაწილი, რომელმაც საკუთარ თავზე აიღო ქართული კულტურის მოდერნიზაცია. გასული საუკუნის 80-იან წლებში, ჯერ კიდევ საბჭოთა მმართველობის პირობებში, გამოჩნდა ქართველ ხელოვანთა ახალი დაჯგუფებები („არქივარიუსები“, „მეათე სათული“), რომელშიც გაერთიანებული იყვნენ მემამობე და ნიჭიერი ახალგაზრდები. ისინი არაორდინარული გამოხატვის ფორმებით ცდილობდნენ ჩაკეტილი სივრცის გარღვევას, ტრავმული მეხსიერებისგან გათავისუფლებასა და მსოფლიო კულტურულ კონტექსტში საქართველოს, როგორც დამოუკიდებელი და მდიდარი კულტურული ტრადიციების მქონე ქვეყნის, ჩართვას.

აღსანიშნავია, რომ ავანგარდისტული ხელოვნების კონცეფცია, მისი ესთეტიკური პრინციპები დასავლეთში ჯერ კიდევ 60-იანი წლებიდან მკვიდრდება. ქართული კრიტიკოსი ბელა წიფურია წიგნში „ქართული ტექსტი საბჭოთა, პოსტსაბჭოთა, პოსტმოდერნულ კონტექსტში“ აანალიზებს რა დასავლურ სახელოვნებო სივრცეში მიმდინარე პროცესებს, საგულისხმო დასკვნას აკეთებს. მკვლევარი დასავლური ავანგარდის განვითარების ორ ეტაპს გამოყოფს: „1) ისტორიული ავანგარდი, როგორც მე-20 საუკუნის დასაწყისის რადიკალური კულტურული სტილი, რომელიც მოდერნისტული ეპოქის ნაწილად, მაღალი მოდერნიზმის მომდევნო კულტურულ ეტაპად გაიაზრება და ტრადიციული გამომსახველობითი გზების უარყოფას ეფუძნება; 2) თანამედროვე ავანგარდი, მე-20 საუკუნის მეორე ნახევრის ესთეტიკურ გამომსახველობითი გზა, რომელშიც შემოქმედი სარგებლობს ისტორიული ავანგარდის ეტაპზე მოპოვებული უარყოფისა თუ ექსპერიმენტაციის უფლებით, ამ უფლების გამოყენება უკვე აღარ ასოცირდება რადიკალიზმთან, არამედ-შემოქმედებითი საქმიანობის დამკვიდრებულ პრაქტიკასთან. თუკი ისტორიულ ეტაპზე ავანგარდი იმგვარი ხელოვნებაა, რომელიც უმრავლესობის მიერ საერთოდ არ აღიქმება ხელოვნებად, თანამედროვე ავანგარდს აღარ სჭირდება მტკიცება იმისა, რომ ხელოვნება შეიძლება ასეთი იყოს“ (წიფურია 2016: 357-358).

განსხვავებით დასავლური კულტურული და სააზროვნო სივრცისგან, ქართულ რეალობაში საბჭოთა ტოტალიტარული მმართველობის დამყარებამ არათუ შეაფერხა თანამედროვე სახელოვნებო ტენდენციების დამკვიდრების პროცესი, არამედ ხელოვნურად შეწყვიტა მაღალი მოდერნიზმის განვითარების გზა. სწორედ საბჭოთა გამოცდილების გათვალისწინებით შეიძლება აიხსნას მე-20 საუკუნის 80-იან წლებში ჩასახული ქართული ავანგარდის სპეციფიკური ბუნება. კარლო კაჭარავა წერილში „ქართული ავანგარდის ისტორიისთვის“ განმარტავს: „ის, რასაც ქართულ ავანგარდს ვუწოდებთ თითქმის მთლიანად პოსტმოდერნისტულ იერს ატარებს. დასავლეთში პოსტმოდერნიზმი ხანგრძლივი, დიალექტიკური განვითარების შედეგად ქრონოლოგიურად ბოლო ეტაპია, ჩვენში კი დასავლური ტრადიციის თავისებური, მეტნაკლებად გაცნობიერებული და

გათავისებული ტრადიციის შეზღუდულ ვადებში ჩამოყალიბებული არათანმიმდევრული სინთეზი“ (კაჭარავა 2006: 103)

ქართული ავანგარდის ისტორია მე-20 საუკუნის 80-იანი წლებიდან იწყება, როდესაც 1986 წელს სამხატვრო აკადემიის სტუდენტებმა – ნიკო ცეცხლაძე, გურამ წიბახაშილი, ოლეგ ტიმჩენკო, მამუკა ჯაფარიძე, გია დოლიძე, თემურ იაკობაშვილი, ზურაბ სუმბაძე, გია ლორია, გიორგი მაღლაკელიძე, გია ბუღაძე, გია ეძვერაძე, მაია ცეცხლაძე – შექმნეს ავანგარდისტული დაჯგუფება „მეათე სართული“. მეათე სართულის წევრებმა საზოგადოებასთან ურთიერთობის განსხვავებულ ფორმას მიმართეს, საგამოფენო სივრცეებიდან ქუჩაში გადმოინაცვლეს, დაიწყეს „ჰეფენინგების“, აქციების, „პერფორმანსების“, დემონსტრაციების გამართვა მიწისქვეშა გადასასვლელებში, თეატრის ფოიეებსა და კერძო ბინებში. ჯგუფის არსებობის ოთხწლიანი ისტორიის მანძილზე მხოლოდ თბილისში 14 „გამოფენა“ მოეწყო. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ ახალგაზრდა მხატვრების გამოჩენამ არა მხოლოდ ქართული საზოგადოების ყურადღება მიიპყრო, არამედ მათი ნამუშევრებით პარალელურად ევროპაშიც დაინტერესდნენ. 1987-1989 წლებში გამოფენები გაიმართა გერმანიის სამ სხვადასხვა ქალაქში (ბერლინი, მიუნხენი, კასელი). მოგვიანებით, სამხატვრო აკადემიის მეათე სართულიდან ჯგუფმა მუშაობა კოტე მარჯანიშვილის სახელობის თეატრის სახელოსნოში განაგრძო. ჯგუფის არსებობის ამ პერიოდს უკავშირდება „მდიდარი ხელოვნების“ კონცეფციის შემუშავება. ეს უკანასკნელი გულისხმობდა არაკომერციულ ხელოვნებას, რომელიც გიგანტური ზომებით, არაპრაქტიკულობითა და თავისუფლებით უარყოფდა თანამედროვეობის ზედაპირულ პრაქტიციზმს. „მეათე სართულის“ იდეოლოგიურ წინამძღვრად და თეორეტიკოსად ახალგაზრდა მხატვარი, პოეტი, ესეისტი და არტ-კრიტიკოსი კარლო კაჭარავა მოგვევლინა. მოაზროვნე საკუთარ შემოქმედებაში თითქმის დოკუმენტური სიზუსტით აღწერს თანამედროვე საქართველოს სოციალურ პრობლემებს:

* კარლო კაჭარავას ყველაზე დიდი გამოფენა საქართველოში 2014 წელს გოეთეს ინსტიტუტში გაიმართა, სადაც მოეწყო მისი კატალოგის პრეზენტაცია. 2017 წელს ნიუ-იორკში Metro Pictures გალერიის ჯგუფურ გამოფენაში წარმოდგენილ იქნა კარლო კაჭარავას ტილოები. მხატვარი მონაწილეობდა 1990 წელს პარიზსა და ბარსელონაში გამართულ გამოფენებში.

დედა, როდესაც მე მემახიან მორიგი შეურაცხყოფის მოსაყენებლად,
მე ვფიქრობ იმაზე, რომ სახლში თითქმის არაფერი გვაქვს.
რომ მდიდრებს და ღარიბებს მართლა განსხვავებული ღმერთები ჰყავთ –
და რომ იმან ვის მანქანაშიც ის ახალგაზრდა ქალი იჯდა,
მოიპარა ჩემი ბედნიერება.
თუმცა ის ქალი დაბერებამდეც ისევე აუტანელია როგორც მერე.
მე ვივლი თოფიანი კარდინალები დამცინიან,
როცა მე ვსაუბრობ ჟან პოლ რიხტერზე ანდა დიობლინზე.
(კაჭარავა 2006: 123)

ჩვენი სტატიის მიზანს კარლო კაჭარავას მრავალმხრივი მემკვიდრეობის (პოეზია, კრიტიკული წერილები, მხატვრული ტილოები) ესთეტიკური ღირებულების განსაზღვრა და მისი შეფასება კი არა, თანამედროვეობის დიდი მოაზროვნის სოციალური და კულტურული პოზიციის გამოვლენა წარმოადგენს. ჩვენთვის საინტერესოა, როგორ აფასებს არტ-კრიტიკოსი 80-90-იანი წლების ქართულ სოციალურ თუ კულტურულ რეალობას და როგორ ხედავს იგი ქართული ხელოვნების მომავალს.

კარლო კაჭარავას აზრით, 80-90-იანი წლების დამთრგუნველი გარემო საბჭოთა გამოცდილებამ, თავსმოხვეულმა იდეოლოგიამ და დასავლეთისგან სრულმა იზოლაციამ განაპირობა. წერილში „საუბრები სოციალური პრობლემატიკის ასპექტებზე უახლეს ქართულ მხატვრობაში“ კრიტიკოსი წერს: „ყველაფერს საზარელი, პიროვნებისა და მისი ინდივიდუალობის სრულიად მანიველირებელი წარმოდგენები, ეგზალტირებული დოგმები მართავს. წარმოდგენები მორალზე (ლოზუნგისებურად განზოგადებული, დამახინჯებით კონსერვირებული ქრისტიანული მორალი, რომელიც მხოლოდ აკრძალვათა სიად იქცა მას შედეგ, რაც იქიდან გამოაძევეს ინდივიდი და პიროვნების ცნობიერება), პატრიოტიზმი (მითი ოდინდელ ჩვენს განსაკუთრებულობაზე, რომლის იერიც თურმე ახლაც გვამჩნევია) და ზოგადად მისიაზე, „საზოგადოების“ თითოეული წევრის. აქ უმთავრესია „კაცურკაცობის“ იმიჯი, რომელიც მატერიალური კეთლდღეობის მოპოვებით და ზომიერი ქველმოქმედებით, მისი აფიშირებით მიიღწევა“ (კაჭარავა 2006: 196-197).

კარლო კაჭარავა ავანგარდისტული ტენდენციების დამკვიდრებით, ერთი მხრივ, ქართული სააზროვნო მოდელების შეცვლას

ცდილობს, მეორე მხრივ, კი – ავანგარდის, როგორც სრულფასოვანი სახელოვნებო მიმდინარეობის, აღიარებას. კრიტიკოსი საკუთარი შემოქმედებითი კონცეფციით პრინციპულად დაუპირისპირდა საბჭოთა ოფიციალურ ნარატივს, ყალბი ნაციონალური იდეების მქადაგებელ „საზოგადოებას“. ქართველი მოდერნისტების მსგავსად კარლო კაჭარავაც თანადროული სახელოვნებო ტენდენციების დამკვიდრებაში ხედავდა კულტურული ჩიხიდან გამოსვლის ერთადერთ შესაძლებლობას: „ამჟამინდელი ვითარება ჩვენში უკვე მოითხოვს ახალი, საყოველთაოსაგან დამოუკიდებელი ღირებულებების შექმნას, რადგან ჩვენში უკვე აღარ ფუნქციონირებს არანაირი ხელოვნება“ (კაჭარავა 2006: 196). არტ-კრიტიკოსი და პოეტი ხელოვნებას ესთეტიკურ ღირებულებასთან ერთად სოციალურ და სამოქალაქო პასუხისმგებლობასაც აკისრებს. როგორც ბელა წიფურია მართებულად აღნიშნავს: „კარლო კაჭარავა იწყებს ფიქრს ხელოვნების სოციალურ ფუნქციაზე, რაც, ფაქტობრივად, ერთადერთ ქმედით გზად ესახება მითების, ქიმერების, „სოციალური რასიზმის“ და ძალადობის პროფანირებული, „რეალობასთან ვერშეგუებული“ სინამდვილის შესაცვლელად“ (წიფურია 2016: 370).

ამდენად, დასავლელი ავანგარდისტებისაგან განსხვავებით, 80-90-იან წლებში მოღვაწე ქართველმა ხელოვანებმა (მათ შორის კარლო კაჭარავამ) ავანგარდის ესთეტიკური ღირებულებები, გამომსახველობითი ფორმები თავისუფლების იდეას დაუკავშირეს და ხელოვნება კულტურული ჩიხიდან გამოსვლის შესაძლებლობად აქციეს, რაც მნიშვნელოვნად განაპირობებს ქართული ავანგარდის სპეციფიკურ ბუნებას და აქცევს მას დასავლური ავანგარდის ორიგინალურ ინვარიანტად.

დამოწმებანი:

კაჭარავა 2006: კაჭარავა კ. *სტატიები*. თბილისი: გამომცემელი ოთარ ყარალაშვილი. 2006.

კაჭარავა 2006: კაჭარავა კ. *ლექსები*. თბილისი: გამომცემელი ოთარ ყარალაშვილი. 2006.

წიფურია 2016: წიფურია ბ. *ქართული ტექსტი საბჭოთა, პოსტსაბჭოთა, პოსტ-მოდერნულ კონტექსტში*. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. 2016.